

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal

Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Što je isto i zapada

Vladimir Premec

Pitam se, što mislim o sintagmi BOSANSKI DUH? Moram priznati da o toj sintagmi nikada nisam mislio, ali je sa nekog drugog stanovišta još poraznije i to što vjerujem da se neću njome moći ni na koji način, a naročito ne misliti, niti u doglednoj budućnosti baviti. Ne, barem iz dva razloga. Prvi je neznanje. Ne znam šta je pojam duh ako mu se doda pridjev bosanski, premda je sadržaj obogaćen, a opseg univerzalije, ili opseg općeg pojma duh, umanjen. Drugi je razlog činjenica da tako slobodno sročenu, vjerujem, metaforički bogatu izreku, ni na koji od meni poznatih pristupa ne razumijem određeno, pa je nisam ni kadar uzeti u razmatranje. Zbog toga što ne znam, pa u toj praznini nemam šta niti razumijevati, to mi najmanje daje za pravo, posebno u logičkom smislu, da poričem realnost onoga što ne znam, ili ne razumijem.

Postoji mogućnost da se izrazim u još dvije metaforički bogat sintagme: DUH BOSNE i BOSANSKA DUHOVNOST. Posljednju uvijek vezujem za naročite sadržaje duhovnog života religioziteta, objave, pijeteta, theologikuma, askeze, bibliškuma, tefsira itd., čime je Bosna prebogata, ali sumnjam da u kontekstu odgovorno izrečene javne riječi u dnevnom listu to naročito treba. Ostaje sintagma DUH BOSNE. Bolje metafora. U njoj je moguće izreći nešto od svega što želim ali nisam siguran da li baš to što hoću netko i otkriva. Da se pitam za značenje pojma pravednosti u Platona, znanja u Aristotelesa, duha u Stoika, i tako redom, osvjedočeno bih izgovorio prostudirano u vidokrugu svoje profesije. Ovako, ono što ću govoriti, kazuje građanin opterećen profesijom.

U takvoj refleksiji isprepliću se raznorodni sadržaji i slojevi, međusobno dispartni koje i sam, protulogički, uplićem u cjelinu trajućeg imena, jer mi to omogućuje umijeće kalema u botanici, kontinuiteta kosmičkog vremena, prethistorijskog i historijskog uvida, osjećanja uporišta na zemljopisnoj karti, legitimiteta građanskog iskustva, estetičkog zora u područjima genetskog i duhovnog oka, uvida u neposredne običajnosti, jednom riječju, pun život duha i tijela. Nikada ga nisam kadar motriti izdvojeno, ili izvan normi davno utemeljenih u razboritom snatrenju i vizijama određivanja autentičnog ljudskog opstanka. I moram priznati da već na tom mjestu osjećam težinu storije stranca. Bosna je osjetljiva na došljaka, premda ga otkriva jedinstvenom gostoljubivošću. Možda tu auru isijava jedinstvena samosvijest o plemenitosti, izlistana i posvjedočena u riznici Fojnice, grbovnika, naslijeđena i teška, nalik najtežim oblicima rada Bosni darovanog. U silama skrivenim pod njezinom korom, mukotrpno iznjedrenog crnog zlata i gvožđa, u toplini njezinih mineralnih voda, u zdravlju i radosti snjegova koji još nisu pali, u srazu kontinenta i vreline zračnog vihora, u pleteru mnogih klima i utjecaja. Kažimo, presložena zemlja Bosna, zapljuskivana morem i rijekama – ispitom savjesti – u gluhim samostalima, nasamo. Ne znam, ali vjerujem, u svakom naročitom vremenu, od duha Ilira do rimske provincije, od slavenskog došašća do

otomanskih osvajanja, od austrougarskog pripajanja do ovih mračnih srpskohrvatsko-bošnjačkih podjela. Vjerovala su njezina plemena, prvobitno i odano, u tajne božanskog utjecanja na život ljudi i štovali SVETO drugima nalik, od besmrtnih bogova do vojničkih kultova, od kršćansko-hrišćanskih tajni i hebrejskog ?itanja Pjesme nad pjesmama, te psalmi?kog lamenta, do smjernog klanjanja pred SAMILOSINIM. A svo to vrijeme, i vremena zapala u bezdno trajanja, bila je Bosna zemlja hereti?ka, pred mjerom i sudištem nekog tribunala. Bila je svoja na svome, i na Bilinom polju kad se zaklinjala na «pravu» vjeru i odricala od autenti?nog manihejstva, ili patarenstva Bosanske Crkve, kad je uspostavila duhovnu hijerarhiju svoje Islamske zajednice, kad je shvatila da «pucati u fratra zna?i pucati u nju», smrtno haranu i zatiranu ognjem i ma?em, po ritmu nepresušnog kalendara zla i pogroma.

Bosna je zemlja trajno na vratima Europe, a plemenito njedro njezino, ?edo Istoka i Zapada, ?uvarica vrednota ?ije porijeklo pripada planetarnoj iskri ?ovjekove rasudne mo?i, košmarima strasti, svjetlosnim impulsima intuitivnih dubina tajne umije?a otkrivanja i stvaranja. Njezini ro?eni su zemlji Južnih Slavena, ?ije je Bosna geografsko središte, darovali umjetnosti i znanja ovjen?ana planetarnim vijencima priznanja i ?asti. Ali je zemlja Bosna oskudne zahvalnosti, grube manire, bogata skepsom i sklona nevjerici, ozra?ena kultom mjere, a ipak strasna i plahovita. Filozofijski postupak utana?uje cjeline i stran mu je pathos metafore, premda su vrelina i hladno?e brzog ili sporijeg pulsiranja života o?iglednije u bogatom spektru boja od izricanja u pojmovima bez boje i okusa, zvuka i mirisa, pa i li?e na nedodirljiva sfumata.

Kad ka?em da je Bosna paradigma europskog iskustva, i SVIJETA, velim, ovdje i sada, metafora Europe. Dospijevam bliže srodnosti koju osje?a ovdašnji ?ovjek. Stoga moram re?i: Bosna je zemlja velikih tragedija bez svojih tragi?ara, velikih pogrešaka spram Boga, ljudi i zakona, što su dovoljni razlozi aristotelijanski pojmljene tragi?ke igre nadsvo?ene katarzom i moralnim o?iš?enjem, ali ne bih mogao povjerovati polovi?noj izreci da je Bosna «zemlja mržnje», ili «straha i laži», jer bi uime cjeline morao ubrojiti ljubav, herojstvo i istinu. A toliko toga drugog što Bosni dugujemo ostalo bi zanemareno, «u skladu za nedoku?ivim zakonima ili neljudskom proizvodljivoš?u». U meni je posti?ena «ona ista težnja za redom koja je na po?etku stvorila matematiku», posramljeno osje?anje mjere i odgovornosti zbog klaustrofobi?ne traume iznu?ene sku?enim prostorom predvi?enim za ovakvo slovo.

Nikad mi, ni na kraju pameti, nije bilo pitanje šta duguje Bosna meni, jer tu osionost i gordost isklju?uje spoznaja da svi mi, u naro?itim imenima naroda i vjera, kultura i obi?aja, na prelijepom tkanju bosanskog ?ilima, u enigmi trodimenzionalnog bosanskog trolista, PRIPADAMO BOSNI, a samo prolazno i jednokratno, prema proizvodljivosti ljudskih kriterija, pripada ona nama. Tim više me boli pitanje: «zašto sam ostao ovdje»? Zar to pitanje ne poga?a teško moju osobnost? Ne dodiruje li to pitanje nerazgovjetne svjetove moje rasudne mo?i i slobodne volje? Ne razdire li velove skrivenog života stida, strahovanja do srži od kostiju, generi?kog ozra?ja, prirodno i spoznajno zašti?enog, i nedodirljivog? Pa ipak pristajem i javno ka?em: ostajem, ne samo zato što sam akademski prisegao i život uma podredio «znanstvenom robovanju» na UNIVERZITETU, to višekratno ponavljam, no svojom voljom, pa otkrivam, prinu?en zbog siline izgubljenog razuma i poricanja bosanske obi?ajnosti transtemporalne vrednote, i móre izazvane prijetnjom zatiranja bosanskog roda i poroda, na ISPIT SVIJESTI I SAVJESTI.

Zbog toga što vjerujem u jedinstvo modernog svijeta, što prakticiram tajnu povjerenja i iskrenog dijaloga, što u radu vidim ingenioznu sli?nost sa Velikim Graditeljem Svemira, a ni u kom slu?aju znakove prokletstva, što u ratu ne razaznajem «OCA» svega nego uzrok katastrofalnog poricanja osobnosti ?OVJEKA. Ne znam odakle snaga odolijevanja besmislu i ništenju, odakle mo? opiranja

sumnji, ali znam da postojim, ovdje i sada, najprije zahvaljujući ispoviještenim vrednotama «svojeg» VJEROVANJA. Smiren i stoga što nikoga ni na šta, osim sebe, ne obavezujem.¹

Notes

1. Ovaj tekst je izvorno objavljen u dnevnim novinama OSLOBOĐENJE, 1995. kao razgovor sa Divnom Pervan; Potom je tekst, najvećim dijelom ušao u govor povodom dodjele počasnog doktorata filozofije-DOCTORATUS PHILOSOPHIAE HONORIS CAUSA Univerziteta u Ferrari koji sam primio 1996. Potom je objavljen u publikaciji BOSANSKI DUH, Sarajevo, 1997., na ss. 102-105. ?

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.